

Projektbeskrivelse

Restaurering af historisk vandmølle i Vokslev

Efter lokalsamfundets og museumsinspektør Lise Andersens mening findes der i Vokslev en vandmølle - Huul Mølle, som nødvendigvis **skal** bevares for eftertiden.

Møllværket er i en rimelig god stand, da der helt frem til 1992 er blevet valset korn til kreaturer på møllen. Desværre kan man ikke sige det samme om bygningsværket, som er i en sørgelig forfatning.

Lokale kræfter tog initiativ til stiftelse af Huul Møllelaug i efteråret 2008, og foreningen er i dag støttet af ca. 80 betalende medlemmer.

1. Projektets baggrund

Landsbyen Vokslev ligger nogle få kilometer sydøst for Nibe by i et af Aalborg Kommunes smukkeste naturområder. Binderup Å, som har Danmarks suverænt største ørredbestand pr. ha. Opland, slynger sig ind igennem Vokslev by. I byens udkant ligger den historiske vandmølle - Huul Mølle.

Under den orkanagtige storm den 8. januar 2005 blæste en stor del af taget på møllebygningen af. Hermed blev det tydeligt for enhver, at møllebygningen var i en så kritisk stand, at der måtte gøres noget virkeligt alvorligt for at redde dette fortidsminde. På initiativ fra Vokslev Samråd, som er en paraplyorganisation for

- Vokslev Forsamlingshus
- Vokslev Friskole
- Støtteforeningen for Friskolen
- Vokslev Idrætsforening og
- Menighedsrådet for Vokslev Kirke

søgte man Velfærdsministeriet om midler til en tilstandsvurdering af møllen, til en vurdering af om møllen kunne og skulle reddes.

Et tilsagn om støtte på kr. 130.000 blev starten på restaureringen af Huul Mølle.

Om Huul Mølle

De vandmøller, som har ligget langs Binderup Å, har udgjort en meget væsentlig del af den kultur, som fandtes langs Danmarks åer. Hvor der nu er et idyllisk og fredfyldt landskab, herskede der i fortiden stor aktivitet. Det er vigtigt at vi har en mulighed for at kunne fortælle vores børn dette. Ikke i en bog, på billeder eller i en film med udklædte skuespillere, men naturalistisk på stedet. Kun på denne måde får de en chance for at kunne fornemme fortiden og dens arbejdspladser. Huul Mølle er én af de få tilbageværende møller langs Binderup Å, hvorfor det er vigtigt at den reddes - nu.

Huul Mølle er iflg. Traps Danmarks beskrivelse nævnt første gang i 1440 under navnet *Gudtzgift Mølle* og tilhørte Viborg Domkapitel dvs. den gruppe af præster, som gjorde "tjeneste" ved domkirken. Oprindeligt har møllen sandsynligvis haft et indvendigt møllehjul, hvilket var meget karakteristisk for de himmerlandske vandmøller. I 1927 blev vandhjulet i Huul Mølle udskiftet med en vandturbine, hvilket også skete mange andre steder.

Som mølle betragtet har Huul Mølle særdeles høj fortællerværdi, idet man både bygningsarkæologisk og møllemaskinelt kan følge dens udvikling gennem flere århundreder. I møllen genfindes spor af udviklingen fra at være en typisk himmerlandsk renæssancemølle med underfaldshjul, der trak en enkelt kværn, til udbygningen med det endnu eksisterende stjernehjul i 1833. Da vandmøllerne blev udkonkurrerede af de store havnemøller omkring 1920'erne, udnyttede mange møllere deres opstemningsret til at producere strøm. Også Huul Mølle gennemgik denne udvikling, og såvel francisturbinen, som stadig er funktionsdygtig, som generator, eltavle med videre er bevaret. Møllen er således i stand til selv at formidle sin århundredlange historie.

Mølleværket trænger til en grundig restaurering, men i forhold til så mange andre møller, der er blevet restaureret i de seneste årtier, er der i Huul Mølle bevaret så meget af gangtøj og maskineri, at restaureringen vil kunne gennemføres med en usædvanlig høj grad af autensitet.

Mange af de maskiner og turbiner, der havde fundet plads i møllerne i begyndelsen af 1900-årene, er systematisk blevet smidt ud for at føre møllen tilbage til dens "oprindelige" form. Det betyder, at vi i dag ikke har ret mange eksempler på intakte mølleværker fra perioden 1890 til mølleriets totale afvikling omkring 1960. Et helt kapitel af mølleriets historie er således ved at forsvinde, fordi man i misforstået iver har villet "føre møllerne tilbage". I Huul Mølle er det stadig muligt at fortælle også det sidste kapitel af vandmølleriets historie.

Den dobbelte mølledam

Typisk for en del af de himmerlandske vandmøller var, at de havde to mølledamme, så man kunne opstemme vandet i den øverste mølledam, mens man brugte vand fra den nederste dam. Det var tidligere tilfældet ved Halkær Mølle, hvor man nu af hensyn til naturen har givet tilladelse til at sænke vandstanden i den øverste dam, så systemet ikke længere kan erkendes. Det var også tilfældet ved Hyldahl Mølle, som ikke længere er funktionsdygtig og ved møllen på Rosendal i Hadsund, hvor begge damme eksisterer, men møllen er væk. I Huul Mølle vil man efter oprensning af dammene og restaurering af møllen have en enestående chance for at demonstrere dette system i brug.

Sikringen af den dobbelte mølledam er blevet en væsentlig del af et andet projekt, som lokalt varetages af Vokslev Samråd. Der er etableret et projektsamarbejde mellem Vokslev Samråd, Aalborg Kommune, Skov- og Naturstyrelsen, Nordjyllands Historiske Museum samt nogle private lodsejere.

Målet for dette projekt er etableringen af Vokslev Kultur- og Natursti. Et af de centrale elementer i dette projekt omfatter en oprensning og en retablering af den dobbelte mølledam. Aalborg Kommune har bevilget kr. 250.000 øremærket til netop denne specielle opgave. Projektet er endvidere økonomisk støttet af Aage V. Jensen Naturfond, FiskeriLAG MidtNord, Lokale Grønne Partnerskaber, Fri-luftsrådet, Region Nordjylland og Skov- og Naturstyrelsen. I alt er der modtaget tilsagn om ca. kr. 1.800.000 i støtte, som dækker en fuld finansiering, og projektet forventes derfor opstartet foråret 2010.

Ny faunapassage

I tilknytning til de to projekter: Restaureringen af Huul Mølle og etableringen af Vokslev Kultur- og Natursti vil Aalborg Kommunes Vandmiljøafdeling etablere og finansiere en ny og forbedret faunapassage i form af et stryg udenom mølleopstemningen. Kommunen har modtaget tilsagn om en 50 % medfinansiering - kr. 805.000 - fra FødevarerErhverv (Fiskeplejemidlerne). Kommunen er i gang med forundersøgelser og detailprojektering, således projektet forhåbentlig også kan igangsættes i foråret 2010.

De tre projekter

Restaureringen af Huul Mølle, Vokslev Kultur- og Natursti og Faunapassagen er koordineret således, at de historisk, kulturelt og formidlingsmæssigt skal kunne understøtte og supplere hinanden.

At de tre projekter indtil nu har nydt fremme hos såvel stat som kommune, vidner om projektets seriøsitet, og at projekternes endelige mål har offentlighedens interesse.

2. Projektets formål og målgruppe

Projektets formål er at bevare Huul Mølle for eftertiden, således at samt at vores børn og andre har en mulighed for at kunne fornemme på stedet, hvordan en vandmølle fungerede, og hvor besværligt det faktisk har været for vores forfædre at få brød på bordet.

Den færdigrestaurerede Huul Mølle og genskabelsen af den dobbelte mølledam, som indgår i et af de andre to lokale projekter, vil sammen kunne fortælle et stykke enestående dansk kulturhistorie, som os bekendt ikke findes magen til andre steder i Danmark.

Projektets målgruppe er:

- Borgere i Vokslev og Nibe, men også i hele Aalborg Kommune.

- Borgere i den øvrige del af Nord- og Midtjylland
- Danske eller udenlandske turister, der kommer for at besøge områdets mange natur- og kulturhistoriske seværdigheder, eller som anvender cykelstien "Vokslevruten", som går ind igennem Huul Mølles gårdsplads
- Skoler og institutioner i Nord- og Midtjylland
- Mølle- og museumsinteresserede.

3. Projektets indhold og økonomi

Restaureringen af Huul Mølle er planlagt i seks faser. De enkelte faser må økonomisk prissættes efterhånden, som de enkelte elementer i de forskellige faser beskrives af de dertil hørende fagfolk. De seks faser er:

1. fase: Tilstandsregistrering - udarbejdelse af projektoplæg (2007-2008)
2. fase: Detailprojektering og indhentning af håndværkertilbud (2009-2010)
3. fase: Restaurering af bygningens ydre og det bærende system
4. fase: Restaurering af bygningens indvendige konstruktioner
5. fase: Restaurering af mølleværket
6. fase: Istandsættelse af udvendige anlæg

Fase 1, som vedrører tilstandsregistreringen og udarbejdelse af projektoplæg er udført i 2007 og 2008 med økonomiske midler fra Indenrigs- og Sundhedsministeriets landdistriktpulje. Projektet blev bevilget kr. 130.000. Resultatet af denne fase fremgår af vedlagte projekthæfte.

Fase 2, som vedrører ansøgning af midler her i 2009, omfatter udarbejdelse af hovedprojekt fra arkitekt og ingeniør med nødvendige tegninger og beskrivelser, således at de bygningsmæssige arbejder kan sendes til prissætning hos håndværkere. Der skal desuden laves nogle geologiske undersøgelser ligesom projektet nødvendigvis må påregne at skulle trække på konsulentbistand fra møllebygger og museumsinspektør. Til denne fase skal der bruges i alt 625.000 kr. Se vedlagte budget.

Forventet udbytte af etape 2 er et hovedprojekt, som håndværkere kan prissætte efter, og som kan bruges i forbindelse med det egentlige restaureringsarbejde. Hovedprojektet skal være udformet således, at etape 3 og 4 kan udføres uafhængigt af hinanden. Det færdige hovedprojekt skal endvidere tilgodese etape 5 - restaureringen af mølleværket, og etape 6 - istandsættelse af udvendige anlæg.

Når restaureringsudgifterne efter prissætningen hos håndværkere mv. er kendte, kan Møllelauget begynde at søge midler hjem til de næste etaper. En betingelse for at kunne søge offentlig medfinansiering har været, at der fremover skal sikres offentlig adgang til møllen. Dette vil ske med en tinglyst deklARATION til Huul Mølle, som siger, at der i et nærmere beskrevet mindre omfang skal være offentlig adgang til møllen. Tinglysningen binder også fremtidige ejere.

Udførelse af hovedprojekt forventes at tage ca. 4 mdr. Myndighedsbehandling og tilbudsgivningen forventes at tage ca. 3 mdr. Projektet forventes således gennemført på 7 mdr. Det er vores forventning, at det samlede restaureringsprojekt vil kunne gennemføres for omkring kr. 5,0 millioner. Se vedlagte økonomiske overslag fra arkitektfirmaet Martin & Jensen, Hadsund.

4. Projektets organisering og samarbejdspartnere

Bestyrelsen i Huul Møllelaug er juridisk ansvarlig for projektet. Leo Helmer, som også er kasserer i Møllelauget, vil blive projektleder. Leo er bosat i Vokslev, er bygningsingeniør og afdelingsleder i ingeniørfirmaet Kærsgaard & Andersen A/S, og har stor erfaring i projektstyring.

Først når projektet er fuldt finansieret, ansættes arkitekt- og ingeniørfirma til den forestående opgave. Tilstandsregistreringen samt udarbejdelse af projektoplæg (projektets fase 1) er som tidligere nævnt gennemført i 2007 og 2008 og blev udført af arkitektfirmaet Martin & Jensen, Hadsund. Det er Møllelaugets opfattelse, at firmaet med sit forudgående kendskab til Huul Mølle tilbydes at udarbejde selve hovedprojektet. Martin & Jensen har erfaring med rådgivningsarbejde i forbindelse med lignende projekter andre steder i landet.

Til projektet knyttes endvidere møllebygger John Jensen A/S samt museumsinspektør Lise Andersen, Nordjyllands Historiske Museum.

Indtil nu har projektet nydt fremme via en række forskellige offentlige og private samarbejdspartnere. Projektet forventer fortsat at kunne trække på følgende eksterne samarbejdspartnere:

- Ejeren af møllen
- Aalborg Kommune, Forvaltning for Sundhed og Bæredygtig Udvikling – Landdistriktsgruppen.
- Skov- og Naturstyrelsen, Himmerland
- Nordjyllands Historiske Museum
- Vokslev Samråd (paraplyorganisation for foreninger og borgere i Vokslev)
- Sammenslutningen af Lystfiskeriforeninger ved Binderup Å (paraplyorganisation for 5 lystfiskeriforeninger med ca. 300 medlemmer)

5. Projektets forventede resultat

Det helt centrale resultat af projektet er en fremtidssikring af vandmøllen - Huul Mølle, så vandmøllernes andel af Danmarks kulturhistorie kan opleves af de besøgende. Det færdige projekt vil endvidere have følgende sideeffekter:

- at mange indbyggere i nærområdet vil benytte områdets rekreative faciliteter og tilegne sig viden om såvel naturmæssige som kulturhistoriske værdier
- at området vil blive et flittigt benyttet udflugtsmål for skoler og institutioner, gerne ifølge med en af kommunens naturvejledere
- at området vil bidrage til at styrke oplevelsesøkonomien i den vestlige del af Aalborg Kommune, bl.a. ved synergieffekter til Halkær Mølle Naturcenter.
- at området, efterhånden som de tre projekter færdiggøres, vil være usædvanligt velegnet til trave- og løbeture i naturskønne omgivelser, og således være medvirkende til forbedring af den almene sundhedsmæssige tilstand.

6. Projektformidling

Som omtalt skal der ske en koordineret formidling omkring de tre projekter, således møllens historie kan ses i en sammenhæng med historierne for Binderup Å og Vokslev Kalkgrav, de geologiske og biologiske forhold i området. En sådan koordineret formidling kan give de besøgende en større og bedre oplevelse, da tingene jo hænger sammen.

I forbindelse med Kultur- og Naturstien vil der blive udarbejdet en samlet folder med beskrivelse af stiforløb og områdets seværdigheder, herunder selvfølgelig også Huul Mølle og den dobbelte mølledam. Ligesom der forskellige steder i området vil blive opsat mere detaljerede informationstavler og kortborde.

Det er tanken at oprette en speciel hjemmeside for Vokslev området, som beskriver attraktionerne, adgang, arrangementer og hvor der er mulighed for at hente yderligere information f.eks. guidede ture som podcast.

Projektforløbet og Huul Møllens historie vil blive gjort tilgængelig på forskellig vis. Der vil blive ophängt plancher i møllehuset, ligesom forskelligt materiale vil blive tilgængeligt elektronisk - bl.a. via Møllelaugets hjemmeside <http://huulmolle.vokslevnet.dk>. Hele området og restaureringsarbejdet af Huul Mølle er endvidere beskrevet i kommunens turistbrochure Nibeguide.

Museumsinspektør Lise Andersen er på baggrund af omfattende forundersøgelser begyndt at skrive Huul Mølle's historie. Denne forventes publiceret f.eks. i museets årbog i år eller næste år. Publikationen vil efterfølgende blive solgt til fordel for den fremtidige vedligeholdelse af møllen.

På sigt er det meningen at indlede et samarbejde med naturvejlederne på Halkær Naturcenter, som vil have mulighed for at undervise skolebørn på stedet. Det er en hel anden oplevelse, at kunne fornemme hvordan livet i og omkring møllen har været, end at læse om det i bøger.

At man samtidig kan kombinere et besøg i Huul Mølle, med fortællinger om brydning af kalk i Vokslev Kalkgrav, med geologiske undersøgelser fra Kridttiden og Tertiærtiden og med iagttagelser af faunen i Binderup Å, vil kun bidrage yderligere til en god indlæringsproces.

7. Vedligeholdelse og drift af møllen

Der har været givet støtte til gennemførelse af mange projekter, som så desværre efterfølgende ikke er blevet vedligeholdt ordentligt. Dette er både skammeligt overfor de økonomiske bidragsydere og spild af økonomiske ressourcer.

I møllelaugsvedtægterne er der derfor også anført, at formålet både er at istandsætte, at vedligeholde og bevare Huul Mølle for offentligheden i fremtiden.

I samarbejde med museumsinspektør Lise Andersen, Nordjyllands Historiske Museum, som driver Havnø Vindmølle er der skønnet et **driftsbudget på ca. kr. 3.000 årligt**. Ejeren har via tinglysning af vedlagte ejerdeklaration forpligtiget sig til at holde møllen forsikret af egne midler.

Driftsmidlerne regnes tilvejebragt på følgende måde:

• Medlemsbidrag – møllelauget har pt. ca. 80 betalende medlemmer	kr. 5.000
• Overskud fra arrangementer, og salg af Huul Mølles historie	kr. 2.000
• Indsamlingsbøsse i møllen	<u>kr. 500</u>

Årlige indtægter i alt **kr. 7.500**

Vedligeholdelsen varetages af møllelaugets medlemmer, og det er vores håb, at lokale virksomheder vil bidrage med materialer til de løbende vedligeholdelser.

Et eventuelt overskud vil blive henlagt til reparation